

УДК 81'37-028.21:124.5

DOI: [https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2\(30\).320405](https://doi.org/10.18524/2307-8332.2024.2(30).320405)

Дар'я КРИВЕНЧЕНКО

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

аспірантка кафедри прикладної лінгвістики

м. Одеса

dasakrivencenko@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0009-0007-1284-0663>

СЕМАНТИКО-ТЕКСТУАЛЬНА ЕКСПЕРТИЗА ВИСЛОВЛЮВАНЬ НЕГАТИВНООЦІННОГО ЗМІСТУ

***Анотація.** Статтю присвячено семантико-текстуальній експертизі висловлювань, які містять негативний зміст, принижують честь, гідність інших осіб, спонукають до дій проти конкретної особи (групи осіб) за ознаками статі, раси, національності, мови, походження, ставлення до релігії. Лінгвістичний аналіз текстів передбачав дослідження лексичного значення слів і словосполучень, їхньої стилістичної забарвленості, оцінці представленої інформації на предмет того, чи може вона розглядатися як образлива, чи містить вона загрозу іншій особі. Оцінка виникає як результат процесу оцінювання: навколишній світ поділений людьми з погляду його оцінного характеру – добра / зла, користі / шкідливості, цей поділ є соціально зумовленим і зафіксованим у мовних структурах. У негативнооцінному висловлюванні мовець відбиває своє негативне ставлення до осіб та предметів, фактів, подій, явищ навколишнього світу, виражає несхвалення, осуд. До експліцитних мовних способів передавання негативної оцінки належать емотивні конотативи, що позначають негативні емоції, переживання, а їхнє емоційне значення є зрозумілим поза контекстом (іменники, прикметники, прислівники з денотативно оцінною та емоційно оцінною семами: мерзота, огида, негідник. До імпліцитних мовних способів передавання негативної оцінки у негативнооцінних висловлюваннях, що потребують врахування підчас проведення семантико-текстуальної експертизи, відносимо емотивні конотативи, значення яких зрозуміле тільки в контексті.*

Аналіз семантико-текстуальної експертизи негативнооцінних висловлювань свідчить, що в сучасних образливих висловлюваннях переважають пейоративи з підвищеним ступенем категоричності (безумовності, рішучості, беззаперечності), до структури їхнього значення входить конотативний аспект (негативна емотивна сема).

Емоційні конотативи з яскравим емоційним забарвленням, а також інвективна лексика виражають негативну оцінку у висловлюваннях експліцитно, а конотативні компоненти мовних одиниць та їхнє комунікативне оточення дозволяє мовцям висловити негативну оцінку імпліцитно, що надає можливість адресанту здійснювати ефективний і дієвий вплив на адресата (адресатів).

Ключові слова: аксіологія, категорія оцінки, семантико-текстуальна експертиза, негативнооцінне висловлювання, емотивний конотатив, метафора, перифраз, іронія, оказіоналізм.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасні теорія і методологія лінгвістичної експертизи, з одного боку, пов'язані з загальною теорією юридичної експертизи, а з іншого – з юрислінгвістикою як однією з прикладних наук. Юрислінгвістика виявляє «систему кореляцій між лінгвістичним дискурсом і дискурсом права» з метою створення надійного підґрунтя «для лінгвістичного аналізу та розв'язання мовно-правових конфліктів, що виникають на перетині мовних і правових відносин у суспільстві» [1, с. 47–48]. Наш час характеризується зростанням кількості звернень до суду з приводу необхідності встановлення у текстах фактів приниження честі, гідності інших осіб, надання інформації негативного характеру, спонукання до дій проти конкретної особи (групи осіб) за ознаками статі, раси, національності, мови, походження, ставлення до релігії.

«Досить звичним явищем для суспільства стає публічна образа співрозмовника. Великий сумнів викликає правомірність твердження керівника одного з силових відомств, який публічно назвав колишнього високопоставленого чиновника *«покидьком»*, пояснивши він *«вжив цензурне, мало того, адекватне слово, тому нікого не образив»* [4, с. 71]. Популярним став жанр *«інтернет-коментарю, який актуалізується тролями в медійному дискурсі. Сьогодні всі сучасні газети, телевізійні та радіопрограми мають свої сторінки на різних медіаплатформах, що надає можливість залишити свою думку під постом блогера, у коментарях до стрічки новин, аналітичної статті, ток-шоу тощо»* [3, с. 47–48].

Щоб *«розв'язати суперечки в інтерпретації текстів, фраз, висловлювань, все частіше звертаються до лінгвістів»* [8, с. 67]. Мовознавці проводять детальний лінгвістичний аналіз писемного та усного мовлення з метою встановлення негативних суджень, досліджують лексичне значення слів і словосполучень, використаних у наданих для аналізу мовних творах, їхню стилістичну забарвленість, оцінюють представлену інформацію на предмет того, чи може вона розглядатися як образлива, чи містить вона загрозу конкретній особі (групі осіб).

При цьому об'єктом семантико-текстуальної експертизи виступають: *«1) тексти писемномовленневих повідомлень; 2) подвійні об'єкти – усні мовленнєві повідомлення та їх текстові відтворення; 3) фрагменти, окремі висловлювання, слова, але в контексті всього писемномовленневого чи усного повідомлення (з текстовим відтворенням); 4) об'єднана сукупність писемномовленневих текстів (так званий контент сайту, підбірки випусків періодичного друкованого видання тощо) або певного виду усних промов з їх текстовим відтворенням; 5) креолізовані тексти, фактура яких складається з вербальних і невербальних елементів, що утворюють одне візуальне, структурне, смислове і функціональне ціле, призначене для комплексного впливу на адресата (відеотекст, кінотекст, текст реклами, комікси, афіші, плакати, політичні карикатури і т.п.)»* [<http://surl.li/dhugdo>].

Досліджуючи тексти різного характеру, лінгвіст-експерт має встановити, чи наявні в них лексичні одиниці з негативнооцінним змістом, що принижують честь і гідність, ділову репутацію та мають ознаки образи, наклепу, погрози тощо, довести на основі філологічних знань, чи представлений до розгляду текст містить негативну інформацію про особу або групу осіб, якою є форма подання (твердження, чи оцінне судження), та чи є підстави вважати, що у тексті наявні негативнообразливі висловлювання. «Наразі в Україні лінгвістична експертиза, а саме семантико-текстуальна експертиза мовлення, перебуває на стадії свого становлення» [2, с. 77], оскільки, не дивлячись на спроби застосування різних лінгвістичних методик під час здійснення семантико-текстуальної експертизи, експертне дослідження може й не дати бажаного результату у зв'язку з відсутністю надійної теорії, методології та методики.

В процесі аналізу мовної діяльності текстів, що походять з часописів, офіційних і особистих листів, висловлюваннях з блогів, статей, думок, інтерв'ю і дописах в Інтернеті, експерти-лінгвісти стикаються з цілим комплексом проблем при встановленні образливого негативнооцінного компонента. Наприклад, в українській мові існують аналоги мовних одиниць (слів, словосполучень), які можуть вважатися обценними (непристойними, відразливими), але нецензурного відтінку набувають лише в певних обставинах, наприклад, *тварина* «1. будь-яка істота на відміну від рослини чи людини; 2. *лайл.* груба, підла людина» [СУМ-11, т. 10, с. 45]; *ідіот* «1. *мед.* людина, хвора на ідіотизм; 2. *перен. лайл.* дурень» [СУМ-20]; *м'ясо* «1. туша, частина туші забитих тварин, уживаних у їжу; 2. *розм.* те саме, що тіло» [СУМ-20] тощо. З огляду на вищезазначене обрана для дослідження проблема є важливою та актуальною в практиці сучасних прикладних досліджень, потребує уваги з боку мовознавців.

Ступінь вивчення проблеми в мовознавстві. Методологія та методи лінгвістичних експертиз були в центрі уваги українських вчених – Б. Ажнюка, Л. Ажнюк, Т. Будко, І. Гербери, А. Загнітка, Л. Компанцевої, Ю. Прадіда, М. Сегай, Л. Свиридової та ін. Лінгвоаксіологічну категорію оцінки досліджували О. Голод, Г. Завражина, Ю. Калужинська, Н. Кондратенко, Т. Крисанова, Г. Приходько, Л. Ставицька, О. Стишов, О. Тараненко, С. Форманова. Зокрема статус лінгвістичної експертизи вивчала Т. Будко, конфліктний текст – Л. Ажнюк, лінгвістичну експертизу текстів політичної тематики розробляла Н. Кондратенко.

Зацікавленість семантико-текстуальною експертизою негативнооцінних висловлювань пояснюємо багатоаспектністю негативної оцінки, її зв'язком з іншими лінгвокатегоріями, такими, як: модальність, експресивність, емотивність, а також із наявністю низки невирішених питань при розгляді даної аксіологічної категорії, яка потребує подальшого вивчення.

При новітніх підходах до сучасної семантико-текстуальної експертизи, слід враховувати можливе «підпорядкування окремого висловлення деструктивним функціям, спрямованим на роз'єднання членів спільноти, формування проти-

стояння, інтерпретацію неправдивих фактів як правильних; маніпулятивні тактики, орієнтовані на викривлення, перекручування фактів; тенденції звернення до адресата, намагання сформулювати в нього відчуття емоційно-експресивної тривоги, страху, розладу, недовіри, посилити відчуття розгубленості, невпевненості» [5, с. 302].

Мета статті – аналіз мовних способів репрезентації негативної оцінки у висловлюваннях образливої форми, що принижують, посягають на честь і гідність особи (осіб), закликають до певних дій, містять погрози.

Об'єктом вивчення є висловлювання з блогів, статей, думок, інтерв'ю, інтернет-коментарів з соціальних мереж, що є об'єктами семантико-текстуальної експертизи, включають негативнооцінний компонент як основну семантичну складову. **Предметом** дослідження є семантико-текстуальна експертиза мовних засобів у негативнооцінних висловлюваннях.

Емпіричну базу дослідження становили понад 500 мовленнєвих висловлювань негативнооцінного змісту, зібраних методом суцільної вибірки з українських інтернет-видань «Український інтерес», «Диалог.UA», «Дзеркало тижня», «Український тиждень», «Думська», «Лига. нет», «Укрінформ», «Українська правда», «Цензор.нет», «Кореспондент», «Антикор», «Телеграф», «Главком» за 2022–2024 рр., що з огляду на негативнооцінні змісти можуть становити предмет семантико-текстової експертизи.

Викладення основного змісту. Лінгвістична експертиза у правовому полі має чітке опертя на відповідну законодавчу базу, чинні нормативні інструкції Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Служби безпеки України та ін., а в мовознавчому вимірі – тлумачні лексикографічні праці, термінографічні словники, словники обценної лексики, вульгаризмів, застарілих слів, словники лінгвістичних термінів тощо.

Конституція України визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3), та встановлює обов'язок кожного неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей (ст. 68). Кожен має право на повагу до його гідності та честі (ст. 297 ЦК України), а також право на недоторканність своєї ділової репутації (ст. 299 ЦК України). Порушення цих прав є підставою для настання відповідальності, передбаченої законодавством.

Семантико-текстуальна експертиза досліджує мовлення з метою «встановлення наявності чи відсутності у ньому висловлювань, які містять негативну інформацію, негативні емоційні оцінки, що можуть розцінюватись як образа, посягання на честь і гідність особи, заклики до певних дій, погрози тощо» [<http://surl.li/vxjefc>].

Об'єктом семантико-текстуальної експертизи є текст мовленнєвого повідомлення або його фрагмент. «До Реєстру методик проведення судових експертиз

пропонується вводити такі методики з проведення лінгвістичної експертизи, які б відповідали складним, синкретичним за формулюванням та передбачуваною аргументацією завданням: – дати основне і конотативне значення досліджуваним поняттям; – роз’яснити і витлумачити етимологію і значення слів, словосполучень, сталих словосполучень (фразеологізмів); – проаналізувати окремі положення тексту (частіше спірного характеру) для встановлення варіативності розуміння в контексті сучасної мовної культури; – дослідити текст із погляду емоційного забарвлення, особливої експресії висловлення; – схарактеризувати семантику, граматичні характеристики і стилістику тексту; – виявити логічні / алогічні особливості різних фрагментів мовленнєвого акту та ін.» [10, с. 33].

При проведенні лінгвістичної експертизи аналізуються лексико-семантичні, стилістичні, морфологічні, фонетичні, синтаксичні способи репрезентації образливого змісту, однак для нашого дослідження провідне значення мають лексико-семантичні та стилістичні способи як системи прийомів, що надають можливість здійснити аналіз писемних негативнооцінних висловлювань.

Поняття **оцінки** як складний феномен для наукового опису та теоретичного пояснення зумовлюється онтологічною універсальністю даної категорії. Категорію оцінки у мовознавстві визначають як позитивну або негативну кваліфікацію предмета думки, твердження мовця з його відношенням до висловленої думки – схвалення чи несхвалення, щось бажане чи небажане тощо. Оцінка виникає внаслідок процесу оцінювання: навколишній світ поділений людиною з погляду добра або зла, користі або шкідливості для людини, цей соціально зумовлений поділ зафіксовано у мовних структурах.

Категорія оцінки має потужний текстотвірний потенціал, оскільки співвідноситься зі структурою тексту та визначає його членування, впливає на формування цілісного змісту. Оцінні слова відрізняються від неоцінних тим, що вони позначають не тільки реальні ознаки предметів, а й маркують ставлення носіїв мови до певних соціальних норм.

Ми розглядаємо **негативнооцінне висловлювання** як таке, в якому мовець висловлює своє негативне ставлення до осіб та предметів, фактів, подій, явищ навколишнього світу, виражає несхвалення, осуд. При цьому негативна оцінка як антропоцентрична категорія, пов’язана з людиною, відбиває психічні, соціальні, культурні норми, містить соціальну та індивідуальну оцінну шкалу, що зумовлює варіювання пейоративних змістів у висловлюваннях мовців.

У негативнооцінних висловлюваннях присутні як рівноцінні два компоненти – раціональний (денотативний) та емоційний (конотативний). «Конотативний компонент містить інформацію мовця до об’єкту, що номінується, і виступає як семантична категорія, з одного боку, а з іншого, як стилістична категорія з її компонентами: експресивності, емоційності і оціненості, коли слово набуває конотації у мовленнєвій ситуації» [6, с. 84].

До експліцитних мовних способів передавання негативної оцінки у проаналізованих нами висловлюваннях уналежнюємо емотивні конотативи, які позначають негативні емоції, переживання, а їхнє емоційне значення є зрозумілим поза контекстом. Це можуть бути іменники, прикметники, прислівники з денотативно оцінною та емоційно оцінною (суб'єктивною) семами, наприклад, *мерзота, огида, негідник; безкарний, зухвалий, брехливий; грубіянити, пертисся, знущатися; жахливо, гнівно, жорстоко*.

Для інтенсифікації значення оцінки у негативнооцінних висловлюваннях вживаються: модальні слова як окремих розряд лексичних одиниць, що виражають суб'єктивне ставлення мовця до висловлювання (*що й казати, так би мовити*), можуть вказувати на різний ступінь упевненості (*ймовірно, можливо*); інвективна лексика (*інвектива* «соціальна дискредитація, вульгарне висловлення» [СУМ-20]) (*рагуль, наволоч, мудака, срач*); морфологічні засоби, зокрема іменники, утворені за допомогою суфіксальних і префіксальних афіксів з відтінком зневажливості, принизливості (*злодюжка, брехуха, чмошник, поплічник, оббрехати, отетерити*); підсилювально-видільні (*аж, навіть, вже*) та обмежувально-вказівні частки (*лише, хоч би, виключно*) тощо.

У префіксальних лексемах з суб'єктивною оцінкою префікси негативного полюсу виражають оцінне ставлення до зображуваного, наприклад, *відмазувати* «жарг. звільняти від відповідальності, обов'язків, виправдовувати, виступати на захист кого-небудь, діючи непорядно, незаконно»: *відмазували від токсичних історій* («Кореспондент», 2 березня 2023 р.); *безкарний, неповноцінний, протиправний*. Частина префіксів у прикметниках і дієсловах позначає надмірний ступінь певної ознаки та її інтенсивність: *найгірший, навиглядаєшся, зашокувати*.

Лексеми, що мають розмовні афікси, «вирізняються утвореннями із багатогранною шкалою емоційно-експресивних відтінків – недобррозичливість, несхвалення, осуд, зневажливості, лайливість, фамільярність, іронія» [ЛС, с. 20–21], наприклад, *розм. ждун* – «зрадник, що залишається на території під контролем однієї сторони, але чекає на прихід іншої» [surl.li/cgztph]: *Серед людей на Донеччині, Луганщині й Харківському напрямку є велика частка ждунів* («Український тиждень», 31 січня 2024 р.); *жахіття, недоумство, ухиллянт, сепарня, ідіотка, беспредельщики, лицемірчики, бідолаха, божевільний, скиглити, отетерити, вульг. подихати* тощо. Надходження зниженої лексики до масмедійного простору, на думку Олександра Тараненка, викликано прагненням значної частини як суспільства, так і ЗМІ «до більшої простоти свого мовлення» [9, с. 35].

До імпліцитних мовних способів передавання негативної оцінки у негативнооцінних висловлюваннях, що потребують врахування підчас проведення семантико-текстуальної експертизи, відносимо емотивні конотативи, значення яких зрозуміле тільки в контексті. До них належать метафори, перифраз, іронія, сарказм, гротеск та інші способи.

Метафора – це «художній засіб, який полягає в переносному вживанні слів за образною схожістю (подібністю, аналогією) чи контрастністю на основі кольору, форми, способу дії, призначення тощо; відзначається глибиною, змістовою багатоплановістю, образно-емоційною експресією» [ЛС, с. 78]. Одним із різновидів є газетні метафори, які «дають читачеві несподіваний імпульс образно-емоційного враження з метою пожвавити сприйняття фактологічної інформації» [ЛС, с. 78–79], наприклад, *нішак «великих гравців»* («Український тиждень», 31 січня 2024 р.), *нішак перен., розм.* «про невливову, незначну або несамостійну людину, яка у своїх діях цілком залежна від волі інших високопоставлених впливових людей» [СУМ-20]; *у владі хтось важливий ключує на російську наживку* тобто «піддався на обман, навмисне підготовлений ким-небудь з підступними (недобрими) намірами» [СУМ-20]; *слідчий несподівано «ввімкнув задню» – жарг.* «злякався»; *дивися, друже, дострибаєшся* («Дзеркало тижня», 2 липня 2024 р.) – *перен.* «необдуманими, легковажними вчинками доведеш себе до чого-небудь небажаного, неприємного» [СУМ-20].

Використання слів у переносних значеннях з метою створення яскравого образу, вираження оцінки, емоційного ставлення до предмета мовлення, покликане вплинути на адресата. З цією метою у конфліктогенних текстах часто вживаються зоометафори з метафоричною моделлю «тваринний світ → людина»: *годування додаткової зграї кабінетних пройдисвітів – зграя* «група птахів, тварин, риб і т. ін., які тримаються разом», у переносному значенні «юрба, скупчення людей» [СУМ-20]; ... *політика Гетманцева шкідлива. Через неї з лісу скоро повтікають і робочі мурахи, і трудолюбиві бджілки, і навіть ситі пацюки* («Українська правда», 27 лютого 2024 р.).

Перифраз як «описовий зворот мови стилістичного характеру, в якому вказано найхарактерніші риси, ознаки, індивідуальні прикмети неназваного прямо предмета, явища чи події» в емоційно-експресивній формі виявляє ставлення автора до зображуваного [ЛС, с. 111]. Є. Регушевський наголошує, що перифрази не є лексичними паралелями до наявних назв, вони містять оцінку того, що номінують [7, с. 41].

Цей зворот активно вживається у конфліктогенних висловлюваннях замість відомої назви предмета. Через евфемістичну лексичну стратегію адресанта зображуваному предмету чи явищу надається негативна емоційна оцінка, описуються їх істотні та характерні ознаки. Перифрастичні вирази у функції субституції назви особи (осіб) на позначення політичних і громадських діячів, професій і видів діяльності людей відзначає негативнооцінна конотація: *За роботу, панове недоторканні!* («Українська правда», 24 січня 2023 р.); *верховний вождь наказав розігнати поганих воєнкомів* («Українська правда», 7 грудня 2023 р.); *Він – справжня «бізнес-няня», турбота якої конвертується або в лояльність, або в гнів* («Антикор», 13 червня 2024 р.).

Іронія («стилістичний засіб, коли слову або звороту надається протилежного значення з метою насмішки, глузування») [СУМ-20], сарказм («злісна,

уїдлива насмішка, їдка іронія») [СУМ-11, т. 9, с. 59] і гротеск («художній прийом у літературі та мистецтві, заснований на надмірному перебільшенні або применшенні зображуваного, на поєднанні різких контрастів, сполученні реального з фантастичним, трагічного з комічним») [СУМ-20] активно застосовуються авторами негативнооцінних повідомлень.

Ці засоби комічного реалізуються на лексичному рівні – через метафору (*стара квочка для нових облич* (Телеграм нардепа Марьяни Безуглої, 16 січня 2024 р.), гіперболу (*Це коли ти дозволяєш якимсь покидькам думати, що тебе й твою країну можна придбати як секонд-генд* («Главком», 20 серпня 2023 р.), у риторичних фігурах звертання (*На нього будуть показувати пальцем і кричати: «Дивіться, українці не тільки прос*али розвідоперації, але і кончили усіх, хто був до них причетний»* («Главком», 17 липня 2024 р.), запитання (*Коли фейгіни перестануть бути головними глашатаями нашого інформпростору?* («Главком», 3 серпня 2023 р.), *Скільки ми виходили на акції «Аваков – чорт»?* («Главком», 7 грудня 2023 р.), через фразеологічні (*А хто б у цьому сумнівався? Яке їхало – таке здибало. Ворон воронові ока не виклює!* («Українська правда», 18 січня 2024 р.) та прецедентні одиниці (*Звичайно, ми живемо в країні кривих дзеркал, де давно відкинуті конституційні положення про Кабмін як окрему гілку влади* («Українська правда», 5 липня 2024 р.); *«Королівство кривих дзеркал» – фільм-казка, 1963 р., у якому населення країни бачить навколишній світ в спотвореному вигляді кривих дзеркал.*

Аналіз висловлювань негативнооцінного змісту дозволив виокремити тематичні групи, на підставі яких класифіковано засоби передавання негативного ставлення: 1) біологічна природа, зовнішність людини (*розм. дебелий, кремезний*); 2) інтелектуальна оцінка (*дурень, бовдур, кар'єрист, дебіл, неповноцінний*); 3) морально-етична оцінка (*брехун, пройдисвіт, вбивця, злочинець, мерзотник, збоченець, хабарник, бандит, розбещений, непорядний*); 4) емоційно-психологічні якості (*зухвалець, східний, нерішучий, млявий, клятий, слабкий, різкий*); 5) соціальна, національна, релігійна приналежність людини (*коллабораціоніст «зрадник своєї батьківщини, що співпрацював з фашистськими загарбниками в окупованих ними країнах під час другої світової війни»* [СУМ-11, т. 4: 216], *сепаратист / сепар* «прихильник сепаратизму» [СУМ-11, т. 9: 126]; *кацап, московити* розм. «зневажлива назва росіян» [СУМ-20], *імперці, інородці, іновірці*).

Серед лексем, що відбивають негативну оцінку, виділяємо таку лексику: 1) слова з яскравим емоційним забарвленням (*вбивця, нелюді, злочинець*); 2) нейтральна лексика, що містить сему негативної оцінки (*окупант, безумець, маніяк, ненависть, ілюзія* – «оманливе, хибне сприймання дійсності; хибне уявлення про що-небудь» [СУМ-20]); 3) пейоративи з підвищеним ступенем беззаперечності: розмовні, просторічні, жаргонні мовні одиниці (*брешуть на кожному кроці; брехати* розм. «говорити неправду»; *вони живуть із локиш-*

ною на вухах; *локишина жарг.* «брехня, обман»); матірня лексика – «*матірний розм.* який містить *матюки*, *розм.* нецензурні слова або вислови, що вживаються переважно як лайка» [СУМ-20] (*морда, розжа, сука*); 4) лексеми, зумовлені вживанням у контексті, що мають імпліцитну негативну оцінку: *нагребти* «гребучи, збирати в якій-небудь кількості» [СУМ-11, т. 5: 56]); 5) лексичні та семантичні неологізми – мовні одиниці, що називають поняття, на позначення якого нема іншого слова в мові, або вводять нове значення відомого слова, підкреслюючи новизну поняття та загальну експресію: *кнопкодав, ватник, відморозки, за поребриком, лібераст, фашист, рашист, варяг, барін, кріпак*; 6) *оказіоналізми* – індивідуально-авторські неологізми, які вживаються одноразово, належать до позасистемних мовленнєвих явищ, оновлюють словотвірні та образні можливості мовної системи. Оцінний компонент у семантиці *оказіоналізмів* частіше представлений імпліцитно за рахунок структурно-семантичних особливостей і умов конкретного висловлювання: *захочуть тебе використати, щоб «кабана поскубати» ... ми тебе «грітимемо», все буде гаразд* («Дзеркало тижня», 2 липня 2024 р.); *А коли люди починають розбиратися що ж це за мурло погрожує науковцю та його мамі, вилазять прокурорські вуха* («Українська правда», 28 березня 2023 р.).

Наголосимо, що при проведенні семантико-текстуальних експертиз найбільшу складність для лінгвістичного аналізу становить імпліцитне вираження негативного ставлення зі змістом, що принижує честь, гідність адресата.

Висновки і перспективи дослідження. Аналіз семантико-текстуальної експертизи негативнооцінних висловлювань засвідчив, що в сучасних образливих висловлюваннях переважають пейоративи з підвищеним ступенем категоричності, до структури значення яких входить конотативний аспект – негативна емотивна сема. Емоційні конотативи з яскравим емоційним забарвленням, а також інвективна лексика, реалізують негативну оцінку у висловлюваннях експліцитно, а конотативні компоненти мовних одиниць та їхнє комунікативне оточення дозволяє мовцям висловити негативну оцінку імпліцитно та надають можливість адресанту впливати на адресата (адресатів). Лінгвіст-експерт при аналізі негативнооцінних висловлювань має враховувати різні способи вираження негативної оцінки та групи лексичних одиниць (емоційно забарвлена лексика, пейоративи з підвищеним ступенем категоричності, неологізми, *оказіоналізми* та ін.) для встановлення наявності чи відсутності висловлювань, що містять негативну інформацію та негативні емоційні оцінки.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у ґрунтовному аналізі негативнооцінних текстів, випрацюванні надійної методики дослідження наданих до семантико-текстуальної експертизи об'єктів, що містять образу, посягання на честь і гідність особи, заклики до певних дій і погроз.

Література

1. Ажнюк, Л. В. (2012). Лінгвістична експертиза: статус і методологічні презумпції. *Мовознавство*, (3).
2. Гуменський, О. А., Хахановська, О. В. (2024). Семантико-текстуальна експертиза як одна з форм використання спеціальних знань для кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинюваних вербальним способом. Ситуативний контекст та інтенція мовця. *Криміналістичний вісник*, 41(1). С. 76–83.
3. Єльнікова, Н. (2021). Іронія як засіб реалізації тролінгу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 41(1). С. 158–162.
4. Заїка, Ю. (2017). Захист честі та гідності за законодавством країн континентальної Європи. *Історико-правовий часопис*, (2). С. 70–75.
5. Загнітко, А. П. (2024). Семантико-текстуальна експертиза сучасних пропагандистських текстів: новітні підходи. *Криміналістика і судова експертиза: міжвідом. наук.-метод. зб.* Київ: Видавництво Ліра-К. (Вип. 69). С. 298–305.
6. Іщенко, Н. (2018). Оцінні складові конотації: оцінний компонент у структурі слова і оцінне значення. *Lingua Montenegrina*, (Т.1. Вип.1). С. 83–88.
7. Регушевський, Є. С. (1984). Перифрази в українській мові. *Українська мова і література в школі* (4). С. 41–42.
8. Рогова, М. О., Лепеха, Т. В. (б.д.). Типи лінгвістичних експертиз. Історія, філософія. <http://surl.li/hybumy> (дата доступу 26.12.2024).
9. Тараненко, О. О. (2002). Колоквіалізація, субстандартизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови (з кінця 1980-х рр.). *Мовознавство*, (4–5). С. 33–39.
10. Шевченко, Л., Сизонов, Д. (2021). Критерії диференціації усного та писемного тексту в лінгвоекспертизі. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. Вип. 42. С. 28–42.

Список скорочень

11. ЛС – *Основні лінгвостилістичні поняття і категорії: (словник-довідник філолога)* / укл. І. І. Коломієць. (2017). Умань: ВПЦ «Візаві».
12. ЕСУ – *Енциклопедія сучасної України* / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]. (2016). <https://esu.com.ua/>
13. СУМ-11 – *Словник української мови в 11 томах*. (1970–1980). Київ: Наукова думка.
14. СУМ-20 – *Словник української мови: у 20 томах*. (2010–2015). Київ: Наукова думка. <https://sum20ua.com/>

References

1. Azhniuk, L. V. (2012). Lnhvistychna ekspertyza: status i metodolohichni prezumptsii. [Linguistic examination: status and methodological presumptions]. *Movoznavstvo*, (3). [In Ukrainian]
2. Humenskyi, O. A., Khakhanovska, O. V. (2024). Semantyko-tekstualna ekspertyza yak odna z form vykorystannia spetsialnykh znan dla kvalifikatsii kryminalnykh pravoporushen, vchyniuvanykh verbalnym sposobom. Sytuatyvnyi kontekst ta intentsiia movtsia. [Semantic-textual examination as one of the forms of using special knowledge to qualify criminal offenses committed verbally. Situational context and intention of the speaker]. *Kryminalistychnyi visnyk*, 41(1). P. 76–83. [In Ukrainian]
3. Yelnikova, N. (2021). Ironiia yak zasib realizatsii trolinhu. [Irony as a means of trolling]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*. Vyp. 41(1). P. 158–162. [In Ukrainian]
4. Zaika, Yu. (2017). Zakhyst chesti ta hidnosti za zakonodavstvom krain kontynentalnoi Yevropy. [Protection of honor and dignity under the laws of continental Europe]. *Istoryko-pravovyi chasopys*, (2). P. 70–75. [In Ukrainian]
5. Zahnitko, A. P. (2024). Semantyko-tekstualna ekspertyza suchasnykh propahandystskykh tekstiv: novitni pidkhody. Kryminalistyka i sudova ekspertyza: mizhvidom. nauk.-metod. zb. [Semantic-textual examination of modern propaganda texts: the latest approaches]. *Kryminalistyka i sudova ekspertyza: mizhvidom. nauk.-metod. zb.* Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K., (Vyp. 69). P. 298–305. [In Ukrainian]
6. Ishchenko, N. (2018). Otsinni skladovi konotatsii: otsinnnyi komponent u strukturi slova i otsinne znachennia. [Evaluative components of connotation: evaluative component in the word structure and evaluative meaning]. *Lingua Montenegrina*, (T.1. Vyp.1). P. 83–88. [In Ukrainian]

7. Rehushevskiy, Ye. S. (1984). Peryfrazy v ukrainskii movi. [Paraphrases in the Ukrainian language]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli*, (4). P. 41–42. [In Ukrainian]
8. Rohova, M. O., Lepekha, T. V. (b.d.). Typy linhvistychnykh ekspertyz. Istorii, filosofia. [Types of linguistic examinations. History, philosophy]. Retrieved from <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua> (access date 26.12.2024) [In Ukrainian]
9. Taranenko, O. O. (2002). Kolokvializatsiia, substandartyzatsiia ta vulharyzatsiia yak kharakterni yavyschcha stylistyky suchasnoi ukrainskoi movy (z kintsia 1980-kh rr.). [Colloquialization, substandardization, and vulgarization as characteristic phenomena of the stylistics of the modern Ukrainian language (since the end of the 1980 s)]. *Movoznavstvo*, (4–5). P. 33–39. [In Ukrainian]
10. Shevchenko, L., Syzonov, D. (2021). Kryterii dyferentsiatsii usnoho ta pysemnogo tekstu v linhvoekspertyzi. [Criteria for differentiating oral and written text in language expertise]. *Aktualni problemy ukrainskoi linhvistyky: teoriia i praktyka*. Vyp. 42. P. 28–42. [In Ukrainian]

List of abbreviations

11. 11.LS – Osnovni linhvostylistychni poniattia i katehorii: (slovnok-dovidnyk filoloha) [Basic linguistic-stylistic concepts and categories: (philologist's dictionary-handbook)] / ukl. I. I. Kolomiets. (2017). Uman: VPTs «Vizavi».
12. ESU – *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy* [Encyclopedia of modern Ukraine] / Redkol.: I. M. Dziuba, A. I. Zhukovskiy, M. H. Zhelezniak [ta in.].(2016). <https://esu.com.ua/>
13. 13.SUM-11 – *Slovnok ukrainskoi movy v 11 tomakh. (1970–1980)*. [Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes]. Kyiv: Naukova dumka.
14. SUM-20 – *Slovnok ukrainskoi movy v 20 tomakh. (2010–2015)*. [Dictionary of the Ukrainian language in 20 volumes]. Kyiv: Naukova dumka. Retrieved from <https://sum20ua.com/>

Daria KRYVENCHENKO

SEMANTIC-TEXTUAL EXPERTISE OF NEGATIVE EVALUATION STATEMENT

Abstract. *The article is devoted to the semantic and textual analysis of statements that contain negative content, humiliate the honour and dignity of other persons and encourage actions against a particular person (group of persons) on the grounds of gender, race, nationality, language, origin and attitude to religion. Semantic and textual analysis examines the speech to determine whether it contains negative information, negative emotional assessments that can be considered insulting, an attack on the honour and dignity of a person, calls for certain actions, threats, etc. The linguistic analysis of the texts included the study of the lexical meaning of words and phrases, their stylistic colouring and the assessment of the information presented to determine whether it could be considered offensive or threatening to a particular person (group of persons). The world around us is divided by people in terms of its evaluative nature – good/evil, useful/harmful – and this division is socially determined and fixed in linguistic structures.*

In a negative statement the speaker reflects his/her negative attitude towards persons and objects, facts, events, phenomena of the world, expresses disapproval, condemnation. Explicit linguistic means of conveying negative evaluation include emotional connotations that denote negative emotions, experiences, and their emotional meaning is understandable out of context (nouns, adjectives, adverbs with denotative evaluative and emotional evaluative (subjective) semes: abomination, disgust, villain; unpunished, impudent, lying; rude, foolish, mocking; terrible, angry, cruel.

To increase the value of evaluation in negative statements, reinforcing and selective particles (аж, навіть, вже) and restrictive and indicative particles (лише, хоч би, виключно) are also used; modal words - special unchangeable parts of speech that express the speaker's subjective attitude to the statement (що й казати, так би мовити) and indicate varying degrees of confidence (звичайно, ймовірно, можливо); invective vocabulary – offensive words, swearwords, curses (рагуль, наволоч, монстр).

The implicit linguistic ways of conveying a negative evaluation in negative statements, which must be taken into account in a semantic and textual analysis, include emotional connotations, the meaning of which only becomes clear in the context, in particular metaphor (пішак «великих гравців»), periphrasis (За роботу, пано-ве недоторканні!), irony (стара квочка для нових облич), and so on. Among the lexemes reflecting a negative evaluation, we distinguish the following vocabulary words with a strong emotional colouring (вбивця, нелюді, злочинець); neutral vocabulary with a semantic negative evaluation (окупант, безумець, маніяк); pejoratives with a high degree of categoricity – colloquial, vernacular, slang linguistic units (брешуть на кожному кроці); lexical and semantic neologisms (кнопкодав, ватнік, відморозки, за поребриком); occasionalisms (захочуть тебе використати, щоб «кабана поскубати» ... ми тебе «зрідимемо», все буде гаразд).

The analysis of the semantic and textual examination of negatively evaluative statements shows that modern offensive statements are dominated by pejoratives with a high degree of categoricity (unconditional, decisive, unquestioning) and the structure of their meaning includes the connotative aspect (negative emotional seme).

Emotional connotations with a strong emotional colouring, as well as invective vocabulary, explicitly express a negative assessment in statements, which enables the addressee to influence the addressee(s). The connotative components of linguistic units and their communicative environment allow speakers to express a negative evaluation implicitly.

Key words: *axiology, evaluation category, semantic and textual expertise, negative evaluation statement, emotional connotation, metaphor, periphrasis, irony, occasionalism.*